

ДОМБРОВСЬКА О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
(Академія праці, соціальних відносин та
туризму)

ХОВПУН О. С.,

доктор юридичних наук,
професор кафедри права і соціальної
роботи
(Ізмаїльський державний гуманітарний
університет)

ЧАСОВА Т. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права і соціальної
роботи
(Ізмаїльський державний гуманітарний
університет)

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.43>

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ЩОДО РОЗШУКУ ТА ПОВЕРНЕННЯ АКТИВІВ

У статті проаналізовано загальні аспекти міжнародної співпраці, забезпечення механізмів виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів на міжнародному та національному рівнях. Завдання агентства з розшуку та менеджменту активів полягає в тому, щоб, використовуючи міжнародний досвід і налагоджуючи співпрацю з міжнародними організаціями, зробити його в межах закону настільки унікальним за своєю ефективністю, щоб ні в кого не виникало питань щодо доцільності його існування. При цьому, агентство з розшуку та менеджменту активів повністю під силу забезпечити збереження, економічну вартість і реалізацію відповідних активів, а також передачу їх в управління відповідно до законодавства та реалізацію конфіскованих у кримінальному провадженні активів. Очевидно, що нова система управління активами, яку створить агентство, має приносити державі дохід, а не спричиняти збитки та породжувати корупцію.

Міжнародне співробітництво щодо розшуку та поверненню активів охоплює три аспекти, а саме: 1) взаємна правова допомога; 2) репатріація доходів здобутих злочинним шляхом / корупції; 3) екстрадиція.

Органи країн світу, які опікуються питаннями повернення та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, співпрацюють між собою в рамках універсальних та регіональних ініціатив, зокрема таких, як: 1) Камденська міжвідомча мережа з питань повернення активів – неформальна мережа, яка включає експертів у сфері розшуку незаконних активів; 2) Ініціа-

тива з повернення викрадених активів – партнерська ініціатива Групи Світового банку та Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності, яка підтримує міжнародні зусилля, спрямовані на припинення практики приховування активів, отриманих від корупційних злочинів; 4) Глобальна ініціатива контактних пунктів Інтерполу – формує платформу для обміну інформацією в частині розшуку та повернення незаконних активів.

Ключові слова: виявлення та розшук активів, управління активами, принцип взаємності, обмін інформацією про неправомірно отримані активи, міжнародна правова допомога.

Dombrovska O. V., Khovpun O. S., Chasova T. O. International cooperation in asset tracing and recovery

The article analyzes general aspects of international cooperation, provision of mechanisms for detection, search and management of assets obtained from corruption and other crimes at the international and national levels. The task of the asset tracing and management agency is to, using international experience and establishing cooperation with international organizations, make it within the limits of the law so unique in its effectiveness that no one has questions about the expediency of its existence. At the same time, the asset tracing and management agency is fully capable of ensuring the preservation, economic value and sale of relevant assets, as well as their transfer to management in accordance with the law and the sale of assets confiscated in criminal proceedings. It is obvious that the new asset management system that the agency will create should bring revenue to the state, not cause losses and generate corruption.

International cooperation on tracing and recovery of assets covers three aspects, namely: 1) mutual legal assistance; 2) repatriation of proceeds of crime/corruption; 3) extradition.

The bodies of the countries of the world, which take care of the issues of return and management of assets obtained from corruption and other crimes, cooperate with each other within the framework of universal and regional initiatives, in particular such as: 1) Camden interdepartmental network on issues of asset return – an informal network that includes experts in the field of searching for illegal assets; 2) The Stolen Assets Recovery Initiative is a partnership initiative of the World Bank Group and the United Nations Office on Drugs and Crime, which supports international efforts aimed at ending the practice of hiding assets obtained from corruption crimes; 4) Interpol's Global Contact Point Initiative – forms a platform for information exchange in the area of tracing and recovery of illegal assets.

Key words: identification and search of assets, asset management, principle of reciprocity, exchange of information on illegally obtained assets, international legal assistance.

Постановка проблеми. На шляху України до Європейської інтеграції, налагодження механізму міжнародної співпраці щодо розшуку та повернення незаконних активів – є пріоритетним напрямком діяльності, адже Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання активно боротися проти корупції, відмивання коштів та організованої злочинності. Повернення активів є одним з інструментів протидії зазначеним явищам, а також запобіганню вчинення нових правопорушень.

Мета та завдання публікації. Дослідження питання міжнародної співпраці щодо розшуку та повернення активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням міжнародної співпраці щодо розшуку та повернення активів займалися такі науковці як Буяджи Г., Крамар Р., Біцюк А. та ін., проте зазначена тематика залишається актуальною та потребує подальшого

наукового дослідження з метою створення відповідних рекомендацій та законодавчого регулювання вказаної процедури.

Виклад основного матеріалу. Поняття «розшук активів, одержаних внаслідок вчинення правопорушення» започатковане Рішенням Ради Європейського Союзу від 06.12.2007 р. №2007/845/ІНА, яким було закладено загальний підхід до розуміння цієї категорії і порядку його здійснення.

Відповідно до Рішення Ради Європейського Союзу Держави-члени забезпечують співпрацю між своїми Офісами з повернення активів з метою полегшення розшуку та виявлення доходів, одержаних злочинним шляхом, та іншої власності, пов'язаної зі злочинною діяльністю, які можуть стати об'єктом наказу компетентного судового органу про заморожування, арешт або конфіскацію у ході кримінального розслідування або цивільного провадження, наскільки це можливо, згідно з національним правом відповідної держави-члена, шляхом обміну інформацією і найкращими практиками, як на запит, так і на добровільній основі [1].

Міжнародна співпраця щодо розшуку та поверненню активів в Україні покладається на Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА) та на Офіс Генерального прокурора. Окрім того, у виняткових випадках стаття 545 Кримінально-процесуального кодексу України також дозволяє Національному антикорупційному бюро України (далі – НАБУ) діяти як центральному органу влади у справах про взаємну правову допомогу [2].

Відповідно до ч. 1 ст. Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» АРМА з метою виявлення та розшуку активів здійснює наступну діяльність: 1) вживає відповідно до звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури, судів заходів до виявлення та розшуку активів, взаємодіє з цими органами з метою накладення арешту на такі активи та їх конфіскації; 2) здійснює міжнародне співробітництво з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком та управлінням активами; 3) забезпечує співробітництво з міжнародними, міжурядовими організаціями, мережами, діяльність яких спрямована на забезпечення міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами, у тому числі з Камденською міжвідомчою мережею з питань повернення активів (CARIN), та представляє Україну в цій організації [3].

Відповідно до Закону міжнародне співробітництво здійснюється АРМА як за запитом правоохоронного органу в Україні на адресу аналога Національного агентства в іноземній юрисдикції (далі – аналог АРМА), так і у зворотному напрямі – на запит аналога АРМА на адресу органу державної влади в Україні [4].

Буяджи Г. зазначає, що сьогодні органи країн світу, які опікуються питаннями повернення та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, співпрацюють між собою в рамках універсальних та регіональних ініціатив, зокрема таких, як: 1) Камденська міжвідомча мережа з питань повернення активів (CARIN – Camden Assets Recovery Interagency Network) – неформальна мережа, яка включає експертів у сфері розшуку незаконних активів; 2) Ініціатива з повернення викрадених активів (StAR – Stolen Asset Recovery Initiative) – партнерська ініціатива Групи Світового банку та Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності, яка підтримує міжнародні зусилля, спрямовані на припинення практики приховування активів, отриманих від корупційних злочинів; 4) Глобальна ініціатива контактних пунктів Інтерполу (Interpol Global Focal Point Initiative) – формує платформу для обміну інформацією в частині розшуку та повернення незаконних активів [5, с. 146].

Камденська міжвідомча мережа з питань повернення активів (CARIN) – це неформальна мережа представників правоохоронних органів і судових практиків, фахівців у сфері виявлення та розшуку активів, заморожування, арешту та їх конфіскації. Метою створення CARIN є підвищення ефективності зусиль держав-членів у їхній діяльності, спрямованій на

позбавлення злочинців незаконних доходів. До головних завдань, які здійснює CARIN, відносять: 1) створення мережі контактних пунктів; 2) сприяння обміну інформацією та передовим досвідом; 3) надання порад органам, таким як Європейська Комісія та Рада Європейського Союзу, щодо усіх аспектів боротьби з доходами, отриманими злочинним шляхом; 4) сприяння організації навчань з питань боротьби з доходами, отриманими злочинним шляхом; 4) заохочення членів мережі до створення національних установ з повернення активів [6, с. 78].

На думку Крамара Р., міжнародне співробітництво щодо розшуку та повернення активів охоплює три аспекти, а саме: 1) взаємна правова допомога; 2) репатріація доходів здобутих злочинним шляхом / корупції; 3) екстрадиція. Кожен з цих аспектів супроводжується наступними проблемами: банківська таємниця; вимога деяких країн щодо взаємного визнання відповідного діяння злочином; повільні темпи обміну інформацією між країнами, зокрема через відмінності в процесуальних системах між країнами [7, с. 141].

На думку Крамара Р. міжнародний розшук, заморожування і/або арешт злочинних активів мають істотне значення для результатів кримінального розслідування, оскільки оперативне встановлення місця знаходження активів і встановлення контролю над ними в кінцевому підсумку є запорукою подальшого конфіскації і безпосереднього повернення [8, с. 55].

Крамар Р., дослідивши міжнародне правове регулювання і практику в сфері протидії переміщенню злочинних активів за кордон і їх повернення в країни походження дійшов висновку, що створення національних систем управління арештованими і конфіскованими активами є однією зі складових такого комплексного міжгалузевого інституту як протидія переміщенню злочинних активів за кордон та їх повернення в країни походження в порядку кримінального судочинства і новим перспективними напрямком діяльності, яка заснована на міжнародно-правових стандартах [9, с. 57].

На думку Біцюка А., законодавець із урахуванням міжнародного досвіду став на шлях створення правового базису протидії незаконним активам в частині ратифікації міжнародних договорів щодо співпраці, визнання активів необґрунтованими та повернення їх до державного бюджету, проте зазначені вище питання потребують подальшого наукового дослідження задля високого рівня нормотворчої діяльності [10, с. 57].

Міжнародний розшук активів вимагає високої здатності взаємодіяти з іншими юрисдикціями у всьому світі, щоб швидко відстежувати активи, які було передано в інші юрисдикції, крім держави, що здійснює розслідування та переслідування. Без можливості зрозуміти це та здійснити міжнародний розшук активів, юрисдикція матиме змогу конфіскувати лише частину наявних активів або матеріальних благ [11, с. 50].

Висновки. Основне завдання АРМА полягає в тому, щоб, використовуючи міжнародний досвід і налагоджуючи співпрацю з міжнародними організаціями, зробити його в межах закону настільки унікальним за своєю ефективністю, щоб ні в кого не виникало питань щодо доцільності його існування. При цьому АРМА повністю під силу забезпечити збереження, економічну вартість і реалізацію відповідних активів, а також передачу їх в управління відповідно до Закону та реалізацію конфіскованих у кримінальному провадженні активів. Очевидно, що нова система управління активами, яку створить агентство, має приносити державі дохід, а не спричиняти збитки та породжувати корупцію.

Міжнародний розшук активів вимагає високої здатності взаємодіяти з іншими юрисдикціями у всьому світі, щоб швидко відстежувати активи, які було передано в інші юрисдикції, крім держави, що здійснює розслідування та переслідування.

Список використаних джерел:

1. Про співпрацю між Офісами з повернення активів держав-членів у сфері розшуку та виявлення доходів, одержаних злочинним шляхом, або іншої власності, пов'язаної зі злочинною діяльністю : Рішення Ради 2007/845/ЮВС від 16.12.2007 р. № 984_004-07. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-07#Text (дата звернення: 05.12.2022).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 10 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.12.2022).
3. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII : станом на 17 черв. 2022 р.
4. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII : станом на 17 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text> (дата звернення: 05.12.2022).
5. Буяджи Г. Історія формування та передумови виникнення національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 143–147.
6. Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань (дослідження фінансових відносин). 2021. 157 с. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20\(National%20Studies,%20Guidances%20etc\)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUAL.pdf) (дата звернення: 05.12.2022).
7. Крамар Р. Деякі аспекти міжнародного механізму виявлення, розшуку, арешту та конфіскації активів, легалізованих злочинним шляхом. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1. С. 140–146.
8. Крамар Р. Фінансово-правові аспекти та практичні основи розшуку та повернення конфіскованих активів у іноземних юрисдикціях. *European reforms bulletin*. 2021. № 2. С. 53–58.
9. Біцюк А. Визнання активів необґрунтованими за наявності фактів присвоєння державних активів і повернення необґрунтованих активів до державного бюджету: міжнародний досвід. *Часопис цивілістики*. 2021. № 41. С. 40–44.
10. Технічна оцінка агентства з розшуку та менеджменту активів (ARMA) України. 2018. 136 с. URL: https://euaci.eu/assets/userfiles/resources/ARMA_Technical_Assessment_Report_2018_Ukr.pdf (дата звернення: 05.12.2022).

